

Wondermiddels en wanopvattinge: Bestry pseudowetenskap in aanlyn kankernuus

Lili Rademan*

Kanker bly een van die mees gevreesde siektes wêreldwyd. Dit is die tweede grootste oorsaak van sterftes wat persoonlike verhale en openbare gesondheid op dieselfde manier beïnvloed.

Die konstante stroom gesondheidsnuus oor kanker wissel tussen vrees en hoop. Ons hoor feitlik daaglik dat byna alles wat ons doen (of versuim om te doen) kanker kan veroorsaak. Maar ons word net so gereeld met berigte oor wondergeneesmiddels of deurbraakbehandelings gebombardeer wat wonderkure bied.

Hoewel die vrese gelukkig gewoonlik baie oordrewe is, is die hoop ongelukkig dikwels ook. Om te verstaan hoe pseudowetenskap kankerverslaggewing binnedring en om maniere vind om dit teë te werk, is van uiterste belang om openbare gesondheid te beskerm en lewens te red. Dit is iets wat ons ook in gedagte moet hou wanneer ons op 4 Februarie Wêreldkankerdag vier.

Pseudowetenskap in kankernuus

Seldery as 'n kanker-wondermiddel. Skerpioengif as 'n magiese middel. Vitamine C as 'n wonderbaarlike genesing. Dit is net 'n paar van die vele pseudowetenskaplike bewerings wat die nuus oorstroom en valse hoop bied aan diegene wat kwesbaar en desperaat is vir genesing.

My onlangse PhD-navorsing aan die Universiteit Stellenbosch het van 2013 tot 2022 pseudowetenskap in kankerverwante nuus in Suid-Afrikaanse aanlyn media ondersoek. Dit het ook kankernavorsers ondervra oor pseudowetenskaplike kankerverslaggewing en hulle rol en verantwoordelikheid in die bekamping daarvan. Die bevindinge onthul 'n komplekse medialandskap, met bemoedigende neigings én kommerwekkende patrone.

My studie het getoon dat sensasie relatief skaars was: slegs 8% van opskrifte en 10% van inhoud was sensasioneel, wat dui op 'n relatiewe hoë standaard van aanlyn gesondheidsjoernalistiek in Suid-Afrika in terme van sensasie. Tog verskyn ongegronde oordrewe bewerings in 13% van die artikels, waarvan 74% nie geloofwaardige bewyse het nie.

Wat veral prominent was, was bewerings oor oefening en detokse as wonderkankerkure, asook alternatiewe geneesmiddels soos skerpioengif, bysteke, urineterapie, positiewe denke en genesende waters. Eise het ook oordrewe voordele van sekere supervoedselsoorte en drankies soos seldery, wortels en borsmelk ingesluit. Hierdie voorkoms beklemtoon die kritieke behoefte aan akkuraatheid en feitekontrole in aanlyn gesondheidsverslagdoening.

Dit is bemoedigend dat die Suid-Afrikaanse media 'n proaktiewe standpunt ingeneem het om valse bewerings te ontbloot. Die meeste van die artikels (62%) het pseudowetenskaplike behandelings direk weerlê, insluitende die aanhoudende mite dat renosterhoring kanker genees. Deur sulke mites uit te daag, beskerm die media nie net openbare gesondheid nie, maar ondersteun hulle ook bewaringspogings. Dit beklemtoon die media se deurslaggewende rol in die bevordering van bewysgebaseerde praktyke en die beskerming van beide openbare gesondheid en die omgewing.

Omsamehangendheid

Ondanks die relatief lae vlakke van sensasie wat in my studie geïdentifiseer is, het kankernavorsers beduidende kommer uitgespreek oor kankermediadekking. Slegs 13% van die respondente het

kankernuus as hoë gehalte beskou. 'n Opvallende 84% het geglo kankernuus is dikwels 'n opheffing van wetenskaplike bevindinge, wat wydverspreide kommer oor sensasie en verkeerde inligting onder Suid-Afrikaanse kankernavorsers weerspieël. Dit wys dat daar 'n onsamehangendheid tussen wetenskaplikes en die media is wat aangespreek moet word om die verspreiding van verkeerde inligting te bekamp.

Die opname het aan die lig gebring dat 62% van navorsers die afgelope dekade 'n toename in pseudowetenskaplike inhoud waargeneem het. Onder die nuusartikels wat ontleed is, is 147 verskillende pseudowetenskaplike geneesmiddels genoem, maar slegs 15% het hierdie behandelings aktief bevorder. Kankernavorsers het veral 'n bereidwilligheid uitgespreek om met joernaliste te praat, maar het hindernisse soos beperkte tyd en 'n gebrek aan institusionele ondersteuning genoem. Dit weerspieël sistemiese uitdagings binne die akademiese kultuur wat breër deelname aan openbare gesprek belemmer.

Prys van pseudowetenskap

Ons moenie die beduidende tol wat pseudowetenskap eis, onderskat nie. Verkeerde inligting oor kanker is nie goedaardig nie – dit kan lewens kos. Valse kankergeneesmiddels buit die hoop van kwesbare pasiënte en hulle gesinne uit en lei hulle na ondoeltreffende en soms gevaarlike behandelings. In Suid-Afrika, waar toegang tot betroubare gesondheidsorg baie verskil en hulpbronne beperk is, kan akkurate kankerverslagdoening 'n kwessie van lewe en dood wees. Dit is waar die media se rol krities word. Betroubare joernalistiek kan mense bemagtig om ingeligte gesondheidsbesluite te neem en skadelike storielyne teë te werk wat op vrees en onsekerheid aas, veral in hierdie era van wydverspreide teenstrydige inligting.

Hoe stel ons dit reg?

So, wat kan gedoen word? Samewerking is die sleutel – navorsers, joernaliste, gesondheidswerkers en akademiese instellings moet saamwerk. Tersiêre instellings moet opleiding en aansporings bied vir wetenskaplikes om met die publiek en die media in gesprek te tree en 'n kultuur te bevorder wat waarde aan wetenskapkommunikasie én akademiese navorsing heg.

Die media moet hulle tot streng feitekontrole verbind en met 'n kritiese oog na bewerings kyk wat te goed lyk om waar te wees. Gesondheidswerkers en navorsers moet aktief aan feitelike en deursigtige kommunikasie oor kankernavorsing deelneem om pseudowetenskap teë te werk.

Ons kan deur kragte saam te snoer die stryd teen pseudowetenskap versterk en duideliker dialoog oor komplekse gesondheidsinligting bevorder. Die stryd teen kanker is moeilik genoeg – niemand moet deur 'n warboel van valse geneesmiddels hoef te veg om bewysgebaseerde behandelings te vind wat hulle lewe kan red nie.

***Dr Lili Rademan is 'n postdoktorale genoot by die Sentrum vir Navorsing oor Evaluering, Wetenskap en Tegnologie aan die Universiteit Stellenbosch (US). Hierdie artikel is gedeeltelik op haar onlangse doktorsgraad in wetenskap- en tegnologiestudie aan die US gegrond.**